

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Одним із найважливіших аспектів суспільного добробуту, який визначає якість життя є наявність комфортних умов проживання людини. Від кількісних та якісних характеристик житлово-комунальних послуг значною мірою формується думка населення про ефективність роботи місцевого самоврядування і органів влади в цілому. Розвиток житлово-комунальної сфери впливає на інші сфери міської економіки, а через ціни й тарифи на послуги – на структуру грошових витрат населення, визначаючи тим самим масштаби й структуру ринку споживчих товарів і послуг. Однак, в сучасних умовах житлово-комунальне господарство асоціюється у суспільній думці з перманентним підвищенням тарифів на послуги, низьким рівнем якості обслуговування, відомчим бюрократизмом в управлінні й контролі за результатами діяльності підприємств, безгосподарністю і значними втратами ресурсів.

Акцентуючи увагу на фінансових аспектах функціонування житлово-комунального господарства (далі – ЖКГ), слід наголосити на певній специфіці формування фінансових ресурсів галузі. Основним джерелом її фінансування є кошти населення. Зауважимо, що за часів планової економіки тарифи на житлово-комунальні послуги були заниженими, а основну частину коштів для потреб підприємств галузі складала бюджетні асигнування. З розвитком ринкових відносин відбувається поступова переорієнтація фінансового забезпечення суб'єктів ЖКГ на самофінансування за рахунок поступового приведення плати за послуги до обґрунтованих розмірів. У 2010 році частка надходжень, отриманих ЖКГ у формі плати за надані послуги склала 87,3% сукупних ресурсів галузі, тоді як частка бюджетних асигнувань знизилася до 12,7%. В абсолютному обсязі фінансові ресурси ЖКГ у 2010 році склали 42,8 млрд. грн., з яких 37,4 млрд. грн. становили кошти населення, а 5,4 млрд. грн. – кошти бюджетів усіх рівнів. У порівнянні з 2008 роком ресурси галузі збільшилися на 7,5 млрд. грн., або на 21,1%, в тому числі зростання поступлень від плати за послуги склало 11,0 млрд. грн., а зниження асигнувань з бюджетів – 3,5 млрд. грн. У 2011 році видатки бюджетів на потреби ЖКГ збільшилися на 3,3 млрд. грн., або в 1,6 рази, а витрати населення на оплату житлово-комунальних послуг за 11 місяців 2011 року склали 39,9 млрд. грн. [1].

Не зважаючи на достатньо динамічне зростання фінансових ресурсів сфери житлово-комунального господарства, більшість підприємств галузі перебувають у кризовому стані. Причини збитковості роботи підприємств житлово-комунального сектору об'єктивні:

– по-перше, через необґрунтовані тарифи на послуги, які не покривають в повному обсязі витрати на їх продукування та надмірне поширення пільг. Навіть після кількарразового підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги, рівень відшкодування фактичної собівартості їхнього надання складає менше 100%. Так, на початок 2012 року в середньому по 27 найбільших містах України за рахунок плати відшкодовувалося 73,9% собівартості теплопостачання, 72,2% – водопостачання, 71,4% – послуг водовідведення, 91,9% – витрат на утримання будинків і споруд та прибудинкових територій [2]. Також при розрахунках цін і тарифів на послуги підприємствам ЖКГ заборонено закладати до них власні збитки [3, с. 21];

– по-друге, значні обсяги заборгованості за спожиті житлово-комунальні послуги. Так, у 2008-2009 роках рівень сплати нарахованих сум за надані житлово-комунальні послуги становив менше 100% і тільки у 2010-2011 роках обсяги платежів перевищили нарахування і склали 37,4 млрд. грн. і 39,9 млрд. грн., відповідно, або 102,0% і 101,0% від нарахованих сум.

З огляду на обсяги нарахувань, навіть невеликий рівень несплати веде до накопичення значних сум заборгованості з оплати комунальних послуг. Так, на кінець 2011 року сукупний обсяг заборгованості за спожиті житлово-комунальні послуги склав 11,6 млрд. грн., в оплаті за електроенергію – 3,0 млрд. грн. Порівняно з 2008 роком обсяг накопиченого боргу зріс на 2,9 млрд. грн., або на 33,7% з оплати житлово-комунальних послуг, тоді як з оплати електропостачання – зменшився на 0,08 млрд. грн., або на 2,6%.

З метою вирішення боргової проблеми підприємства ЖКГ використовують метод реструктуризації заборгованості шляхом укладення відповідних договорів зі споживачами. Зокрема, у 2011 році таких договорів було укладено 117,2 тис. на загальну суму 0,22 млрд. грн. Платежі з погашення реструктуризованого боргу у цьому році склали 0,19 млрд. грн. Однак, оцінюючи практику укладання договорів про реструктуризацію боргів за житлово-комунальні послуги, можемо визначити її як недостатньо ефективну. Суми заборгованості, яка має бути погашена за ними, складають лише 1,3-1,4% від накопиченого боргу, а тому не можуть суттєво вплинути на фінансовий стан постачальників послуг, які продовжують зазнавати збитків. Зважаючи на це, нині очікувати притоку приватного капіталу до сфери ЖКГ немає підстав.

Вирішення проблем фінансового забезпечення сфери ЖКГ може бути досягнуте двома способами: або через суттєве підвищення тарифів на послуги до рівня, який дасть змогу не тільки відшкодувати собівартість їхнього надання, а й забезпечити мобілізацію ресурсів для оновлення основних фондів та реалізації інвестиційних проектів; або шляхом значного збільшення асигнувань з бюджетів усіх рівнів. Окремі науковці, вказуючи на можливі негативні соціальні наслідки різкого підняття тарифів, єдиною можливістю рішення проблеми вбачають прискорене збільшення видатків держави на фінансування житлово-комунальних послуг, що дасть змогу зберегти існуючі тарифи на них в умовах постійного

зростання цін на імпортовані первинні енергоресурси (газ, нафту) [4, с. 4]. На наш погляд, таке рішення є неможливим і недоцільним, адже збільшення бюджетних асигнувань для підприємств ЖКГ може бути досягнуте лише за рахунок підвищення податкового тиску, що на сьогодні є небажаним. Такий крок негативно позначиться на темпах економічного росту, обмежуватиме можливості бюджету щодо підтримки соціальної сфери і стимулювання розвитку реального сектору. Крім цього, надмірне субсидування ЖКГ заради утримання низьких тарифів усуває стимули для ощадливого використання ресурсів, адже людина не відчуває залежності між своєю фінансовою участю у розвитку галузі й обсягом та якістю отримуваних послуг. Спрямування бюджетних коштів на різницю в тарифах і субсидування вартості природного газу викривить конкуренцію на ринку житлово-комунальних послуг, провокуватиме неефективні управлінські рішення, поглибить системні проблеми в галузі, а потреба у розподілі коштів, які надаються з державного й місцевих бюджетів на підтримку житлово-комунальної сфери створюватиме підґрунтя для корупції.

При використанні і першого, і другого підходів кінцевим платником за житлово-комунальні послуги виступає населення країни. Однак, за використання підходу, базованого на збільшенні обсягів прямого бюджетного фінансування кожна людина сплачуватиме за житлово-комунальні послуги опосередковано, в тому числі й за рахунок зниження рівня своїх доходів та інфляції, а за другого – свідомо розуміючи, кому, скільки та за що сплачуються гроші. Застосування другого підходу сприятиме зміні ставлення людей до споживання енергетичних та інших ресурсів, спонукаючи їх обліковувати та ощадливо використовувати ресурси. А держава матиме можливість підтримувати вразливі верстви населення, забезпечуючи їм достатній рівень споживання ресурсів, а не субсидувати всіх.

Список використаних джерел

1. Про оплату населенням житлово-комунальних послуг у 2008-2011 роках: Експрес-випуск. – Київ: Державна служба статистики України, 2012. – 15 с.
2. Інформація про тарифи на послуги ЖКГ станом на 01.02.2012 р. // Міністерство регіонрозвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://minregion.gov.ua/index.php?option=com_k2&view=item&id=1356:інформація-про-тарифи&Itemid=206&lang=uk. – Назва з екрана.
3. Манцевич Ю. М. Організаційні та фінансові механізми розвитку житлового господарства / Ю. М. Манцевич // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 11. – С. 18-22.
4. Запатріна І. В. Бюджетна підтримка як елемент розвитку публічно-приватного партнерства в житлово-комунальній сфері / І. В. Запатріна // Фінанси України. – 2008. – № 4. – С. 3-10.